

Franchising och avtalsvillkor mellan näringsidkare

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet två motioner från den allmänna motionstiden år 2002, varav en gäller franchising och en avtalsvillkor mellan näringsidkare.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motionerna. När det gäller franchising hänvisar utskottet till aviserat utredningsarbete inom Regeringskansliet. Beträffande avtalsvillkor mellan näringsidkare hänvisar utskottet till tidigare ställningstaganden från riksdagens sida.

I betänkandet finns två reservationer och ett särskilt yttrande.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning	2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Utskottets överväganden	4
Franchising	4
Avtalsvillkor mellan näringsidkare.....	6
Reservationer.....	9
1. Franchising (punkt 1).....	9
2. Avtalsvillkor mellan näringsidkare (punkt 2).....	10
Särskilt yttrande.....	11
Franchising	11
Bilaga Förteckning över behandlade förslag	12
Motioner från allmänna motionstiden.....	12

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Franchising

Riksdagen avslår motion 2002/03:L281.

Reservation 1 (v)

2. Avtalsvillkor mellan näringsidkare

Riksdagen avslår motion 2002/03:L310.

Reservation 2 (kd, v)

Stockholm den 21 januari 2003

På lagutskottets vägnar

Inger René

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Inger René (m), Marianne Carlström (s), Raimo Pärssinen (s), Christina Nenes (s), Yvonne Andersson (kd), Tasso Stafilidis (v), Maria Hassan (s), Bertil Kjellberg (m), Rezene Tesfazion (s), Martin Andreasson (fp), Viviann Gerdin (c), Anneli Särnblad Stors (s), Henrik von Sydow (m), Niclas Lindberg (s), Johan Löfstrand (s), Carina Adolfsson Elgestam (s) och Mia Franzén (fp).

Utskottets överväganden

Franchising

Utskottets förslag i korthet

En motion med krav på lagstiftning om franchising bör avslås. Utskottet hänvisar till aviserat utredningsarbete inom Regeringskansliet. *Jämför reservation 1 (v).*

Inledning

Franchising är en form av samverkan mellan två näringsidkare, franchisegivaren och franchisetagaren. Den förstnämnde upplåter genom ett franchiseavtal åt en eller flera franchisetagare rätten att mot ersättning sälja varor eller tjänster under visst namn och ett visst kännetecken som tillhandahålls av franchisegivaren. Franchising utmärks av ett gemensamt uppträdande utåt från franchisegivarens och franchisetagares sida. Franchisetagarens verksamhet bedrivs dock i eget namn och för egen räkning. Villkoren för verksamheten regleras vanligen genom ett standardavtal mellan parterna.

Med anledning av ett riksdagsbeslut om att regeringen borde utreda de frågor och problem av juridisk natur som kan aktualiseras i samband med franchising tillsattes år 1984 Franchiseutredningen (bet. NU 1983/84:3). År 1987 överlämnade utredningen betänkandet (SOU 1987:17) Franchising – ett förslag till lag om franchising. Regeringen beslutade hösten 1991 att lägga utredningen till handlingarna.

Någon lagstiftning i Sverige som direkt tar sikte på franchising finns således inte.

Förhållandena i andra länder m.m.

Inom EU har endast ett fåtal länder infört lagstiftning om franchising, Frankrike år 1989 och Spanien år 1996. I Kanada och USA handhas lagstiftning om franchising på delstatsnivå, och i USA finns sedan några år lagstiftning om franchising i de flesta delstater (se Redogörelse för lagutskottets studieresa till Island, Kanada och USA den 24 juni–10 juli 1997). I Australien finns numera federal lagstiftning om franchising (se Redogörelse för lagutskottets delegationsresa till Australien och Nya Zeeland den 25 augusti–10 september 2000).

Inom Unidroit, ett internationellt institut för harmonisering av privaträtten, har under lång tid pågått ett franchiseprojekt. I september 1998 publicerades en handbok som behandlar olika frågor vid internationell franchising, Guide to International Franchise Arrangements. Därefter var arbetet inriktat på utarbetandet av en modellag för nationell lagstiftning om franchising. I sep-

tember 2002 antog Unidroits generalförsamling en sådan modellag, Model Franchise Disclosure Law.

Franchising och konkurrensrätten

Konkurrenslagen (1993:20) innehåller bl.a. förbud mot konkurrensbegränsande samarbete mellan företag. EG:s konkurrensregler har stått som förebild för den svenska konkurrenslagen. Franchising berörs av konkurrensrätten på så sätt att det för vissa grupper av avtal mellan företag görs undantag från det generella förbudet mot konkurrensbegränsande samarbete. Grunden för dessa undantag är att de avtal som avses i allmänhet anses förbättra varudistributionen och utbudet av tjänster samt ge även konsumenterna och andra slutanvändare en skälig andel av de fördelar som uppnås. Ett sådant gruppundantag finns för s.k. vertikala avtal. Franchiseavtal hör till denna kategori.

Med stöd av konkurrenslagen har i olika regeringsförfordningar meddelats gruppundantag som motsvarar dem som gäller inom EU. Franchiseavtal omfattas av förordningen (2000:1193) om gruppundantag enligt 17 § konkurrenslagen (1993:20) för vertikala avtal, som trädde i kraft den 1 januari 2001 och som gäller till utgången av december månad år 2005. Med vertikala avtal avses enligt förordningen avtal som ingås mellan två eller flera företag vilka, inom ramen för avtalet, är verksamma i olika led i produktions- eller distributionskedjan och som avser villkoren för parternas inköp, försäljning eller återförsäljning av vissa varor eller tjänster.

Motionen

Lena Sandlin-Hedman och Carin Lundberg (båda s) anser i motion L281 att franchising rätt använd är en företagsform som är väl lämpad för den som utan alltför stor kapitalinsats vill bli egen företagare. Franchiseavtal kännetecknas dock, enligt motionärerna, av en stark ensidighet till franchisegivarens förmån på bekostnad av den svagare parten, franchisetagaren. Enligt motionärerna bör den utsatta gruppen av småföretagare som franchisetagare utgör få ett minimiskydd i lagstiftningen. En sådan lagstiftning bör innehålla bl.a. regler om förhandlingsrätt för franchisetagare, informationskyldighet för franchisegivare och regler för uppsägning av franchiseavtal. Avtal om franchising innehåller ofta en skiljeklausul. Beträffande skiljeklausuler anser motionärerna att ett minimikrav bör vara att franchisegivaren skall betala hela eller större delen av kostnaderna i skiljeförfarandet. I motionen yrkas ett tillkännagivande i enlighet med det anförda.

Utskottets ställningstagande

Motioner med yrkanden om lagstiftning om franchising har varit föremål för behandling av riksdagen vid åtskilliga tillfällen sedan början av 1980-talet. Hösten 1992 behandlades sådana motioner utförligt i lagutskottets betänkande 1992/93:LU2. Utskottet ansåg därvid att någon lagstiftning om franchising inte borde införas och erinrade om att en relativt noggrant reglerad självsanerande verksamhet uppkommit med inslag av bl.a. uppföranderegler och före-

komsten av en etisk nämnd med uppgift att verka för god affärssed på området. Några olägenheter till följd av denna ordning syntes inte ha framkommit. Enligt utskottets mening borde emellertid utvecklingen följas uppmärksamt, och inte minst borde förhållandena utomlands studeras närmare. Utskottet framhöll också att som utgångspunkt måste gälla att frågan skall hanteras i Sverige på ett sätt som står i överensstämmelse med den internationella utvecklingen. Skulle mot den bakgrunden förhållandena påkalla lagstiftningsåtgärder får regeringen på nytt överväga behovet av sådana åtgärder och eventuellt förelägga riksdagen förslag i ämnet. Med det anförda avstyrkte utskottet bifall till de då aktuella motionerna. Riksdagen följde utskottet.

Motioner med krav på lagstiftning om franchising behandlades senast våren 2002 i betänkande 2001/02:LU12. Motionsspörsmålen var då föremål för en omfattande remissbehandling. Utskottet ansåg sig inte ha någon anledning att frånga sina tidigare ställningstaganden och avstyrkte bifall till motionerna. Riksdagen följde utskottet. I betänkandet framhöll utskottet emellertid vikten av att regeringen har en beredskap för att överväga lagstiftning och att spörsmålet i Sverige hanteras på ett sätt som står i överensstämmelse med den internationella utvecklingen. Utskottet anförde vidare att det kunde vara lämpligt att regeringen, så snart arbetet inom Unidroit med en modellag för franchising är färdigt, överväger frågan om svensk lagstiftning på området.

Som tidigare redovisats antog Unidroit i september 2002 en modellag för nationell lagstiftning om franchising. Enligt vad utskottet erfarit avser man nu inom Regeringskansliet att utreda i vilken utsträckning en lag av det slag som tagits fram inom Unidroit bör införas i Sverige och hur den i så fall närmare bör vara utformad. I uppdraget kommer även att ingå att bedöma behovet av ytterligare åtgärder för att stärka franchisetagarnas ställning.

Mot bakgrund av det anförda anser utskottet att motion L281 inte bör föranleda någon riksdagens vidare åtgärd.

Avtalsvillkor mellan näringsidkare

Utskottets förslag i korthet

En motion med krav på en utredning som skall lägga fram förslag som ökar möjligheterna att jämka avtal mellan näringsidkare bör avslås. Vad som framkommit i ärendet utgör inte tillräckliga skäl att frånga riksdagens tidigare ställningstagande. *Jämför reservation 2 (kd, v).*

Avtalslagen

Enligt 36 § avtalslagen, som är en s.k. generalklausul, får avtalsvillkor jämkas eller lämnas utan avseende, om villkoret är oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt.

Enligt andra stycket i paragrafen skall vid prövningen särskild hänsyn tas till behovet av skydd för den som i egenskap av konsument eller annars intar en underlägsen ställning i avtalsförhållandet.

I den juridiska litteraturen har uppfattningen framförts att en skiljeklausul i avtal mellan näringsidkare bör jämkas endast i extrema fall (Grönfors, Avtalslagen, tredje uppl., 1995, s. 242).

Rättspraxis

Frågan om jämkning av avtal mellan näringsidkare har varit föremål för avgöranden av Högsta domstolen.

Avgörandena i rättsfallen NJA 1987 s. 639 och 1992 s. 290 gällde båda jämkning av skiljeklausuler. I det förstnämnda rättsfallet konstaterade domstolen att skiljeklausuler i avtal mellan näringsidkare och konsument ofta kan väcka betänkligheter. Detta beror, anfördes det, främst på att kostnaderna för skiljeförfarandet, vilka inte omfattas av rättshjälpssystemet, kan utgöra en tung börda för konsumenten som i regel är den ekonomiskt svagare parten. Med hänsyn till risken att åsamkas stora kostnader kan konsumenten se sig mer eller mindre nödsakad att avstå från att göra sin rätt gällande. I fråga om skiljeklausuler i avtal mellan näringsidkare som är jämställda bör, uttalade Högsta domstolen vidare, enligt förarbetena till 36 § avtalslagen jämkning som regel inte komma i fråga. Beträffande det aktuella avtalet mellan parterna (ett avtal om handelsagentur) konstaterade domstolen att avtalet skiljer sig väsentligt från ett avtal mellan jämställda näringsidkare; snarare framträdde vissa likheter med ett anställningsförhållande. Den underlägsne parten i förhållandet ansågs av Högsta domstolen ha varit i behov av samma skydd som en konsument mot ett skiljeavtal med åtföljande kostnadsrisker, och skiljeklausulen borde därför såsom oskälig lämnas utan avseende.

I 1992 års rättsfall, som gällde fråga om jämkning av skiljeklausul i ett franchiseavtal, uttalade Högsta domstolen att det inte föreligger skäl att generellt lämna en skiljeklausul i franchiseavtal utan avseende. Som regel bör därför en vanlig skiljeklausul anses innebära rättegångshinder. Ett annat ställningstagande kunde emellertid enligt domstolen vara påkallat i vissa fall, t.ex. om avtalet har likheter med ett anställningsförhållande eller då en resurssvag franchisetagare behöver samma skydd som en konsument mot kostnadsriskerna med ett skiljeavtal. Vad som framkommit i målet om avtalets tillkomst och innehåll eller vad som upplysts om franchisetagarens förhållanden kunde emellertid enligt Högsta domstolen inte anses utgöra tillräckliga skäl att frångå regeln om skiljeklausuls giltighet.

Motionen

I motion L310 av Yvonne Andersson m.fl. (kd) pekas på det skydd som lagstiftningen i många avseenden ger konsumenterna som den svagare parten i avtalsförhållanden. Motsvarande skydd finns inte för småföretagare som ofta kan befinna sig i en underlägsen position i ett mellanhavande gentemot ett större företag eller en koncern. För småföretagaren är, framhålls det i motion-

en, en kostsam juridisk process ett betydligt större problem än för den stora koncernen med helt andra ekonomiska förutsättningar. Det leder många gånger till att småföretagaren tvingas avstå från att processa om ett berättigat krav. I motionen konstateras att avtal mellan näringsidkare ofta innehåller en skiljeklausul. Till nackdelarna med ett skiljemannaförfarande hör att det är dyrt, vilket drabbar småföretagaren. Motionärerna framhåller att skiljeklausuler allmänt anses oskäligen i avtal mellan näringsidkare och konsument. Däremot hör det till ovanligheterna att domstol jämkar en skiljeklausul i ett avtal mellan näringsidkare. Motionärerna begär att regeringen skall tillsätta en utredning som skall lägga fram förslag till åtgärder för att öka möjligheterna att jämka avtal mellan näringsidkare.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har behandlat liknande motionsyrkanden vid ett flertal tillfällen, senast våren 2002 i betänkande 2001/02:LU12. Motionsspörsmålet var då föremål för en omfattande remissbehandling. Utskottet har nu, liksom uttalades för ett år sedan, en viss förståelse för de synpunkter som förs fram i motionen. Vad som framkommit i förevarande ärende utgör emellertid, enligt utskottets mening, inte tillräckliga skäl att förorda bifall till den aktuella motionen. Utskottet förutsätter att de synpunkter som redovisas i motionen uppmärksammas i samband med att regeringen överväger frågan om lagstiftning rörande franchising.

Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motion L310.

Reservationer

1. Franchising (punkt 1)

av Tasso Stafilidis (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 1. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:L281.

Ställningstagande

I likhet med motionärerna anser jag att franchising rätt använd är en företagsform som är väl lämpad för den som utan alltför stor kapitalinsats vill bli egen företagare. Ett problem med franchising är dock att parterna i ett franchiseförhållande inte är jämbördiga. Franchisetagarna intar ofta en underlägsen ställning i förhållande till franchisegivarna. Franchiseavtalen är dessutom många gånger ensidigt utformade till franchisetagarens nackdel. I flera länder har man därför infört lagstiftning som skyddar franchisetagaren. Även i svensk lagstiftning finns på andra områden regler som skyddar den svagare parten i ett avtalsförhållande. Mot denna bakgrund anser jag att den utsatta gruppen av småföretagare som franchisetagare utgör bör få ett minimiskydd i lagstiftningen. En sådan lagstiftning bör innehålla regler om bl.a. förhandlingsrätt för franchisetagare, informationskyldighet för franchisegivare och regler för uppsägning av franchiseavtal. Sådana avtal innehåller ofta en skiljeklausul. Beträffande skiljeklausuler så anser jag att ett minimikrav bör vara att franchisegivaren skall betala hela eller större delen av kostnaderna i skiljeförfarandet.

Unidroits generalförsamling har i september 2002 antagit en modellag för franchising. Jag anser därför att det är hög tid att regeringen utan onödig tidsutdräkt utifrån Unidroits modellag lämnar förslag till riksdagen om lagstiftning som syftar till att skydda franchisetagarna i franchiseförhållandet och att göra parterna mer jämbördiga. En sådan lagstiftning bör innehålla regler om bl.a. informationskyldighet för franchisegivaren, förhandlingsrätt för franchisetagare och regler om uppsägning.

Vad som sålunda anförts i reservationen bör enligt min mening riksdagen, med bifall till motion L281, som sin mening ge regeringen till känna.

2. Avtalsvillkor mellan näringsidkare (punkt 2) av Yvonne Andersson (kd) och Tasso Stafilidis (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:
Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 2. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:L310.

Ställningstagande

Vi vill peka på det skydd som lagstiftningen i många avseenden ger konsumenterna som den svagare parten i avtalsförhållanden. Motsvarande skydd finns emellertid inte för småföretagare som ofta kan befinna sig i en underlägsen position i ett mellanhavande med ett större företag eller en koncern. För småföretagaren är, enligt vår mening, en kostsam juridisk process ett betydligt större problem än för den stora koncernen med helt andra ekonomiska förutsättningar. Detta leder många gånger till att småföretagaren tvingas avstå från att processa om ett berättigat krav. Vi kan konstatera att avtal mellan näringsidkare ofta innehåller en skiljeklausul. Till nackdelarna med ett skiljemannaförfarande hör att det är dyrt, vilket särskilt drabbar småföretagaren. Skiljeklausuler anses allmänt oskäligen i avtal mellan näringsidkare och konsument. Däremot hör det till ovanligheterna att domstol jämkar en skiljeklausul i ett avtal mellan näringsidkare. Vi anser i likhet med motionärerna att regeringen skall tillsätta en utredning som skall lägga fram förslag som ökar möjligheterna att jämka avtal mellan näringsidkare.

Vad som anförts i reservationen bör enligt vår mening riksdagen, med bifall till motion L310, som sin mening ge regeringen till känna.

Särskilt yttrande

Franchising

av Yvonne Andersson (kd), Martin Andreasson (fp), Viviann Gerdin (c) och Mia Franzén (fp).

Parterna i ett franchiseförhållande är inte jämbördiga. Franchisetagarna intar ofta en underlägsen ställning i förhållande till franchisegivarna. Franchiseavtalen är dessutom många gånger ensidigt utformade till franchisetagarens nackdel. Vi anser därför att det bör införas en lagstiftning om franchising i Sverige som ger franchisetagarna ett minimiskydd.

Unidroits generalförsamling har i september 2002 antagit en modellag angående franchising. Därtill kommer att man inom Regeringskansliet avser att utreda frågan om det bör införas en lag om franchising i Sverige. Mot denna bakgrund har vi inte funnit skäl att reservera oss. Vi avser i stället att avvakta resultatet av det aviserade arbetet, vilket vi noga kommer att följa.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden

2002/03:L281 av Lena Sandlin-Hedman och Carin Lundberg (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en lagstiftning som reglerar franchiseverksamheten i Sverige.

2002/03:L310 av Yvonne Andersson m.fl. (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning med uppgift att komma med förslag till åtgärder för att stärka mindre företags möjligheter att jämka oskäligen avtal mellan näringsidkare.